

Segmenty předindustriální krajiny. Valašsko

Specializovaná mapa s odborným obsahem

Segments of the pre-industrial landscape of Valašsko Region

Specialized map with scientific contents

Karel Kirchner, Jaromír Kolejka, Eva Nováková

Ústav geoniky AV ČR, v. v. i., Ostrava

Oddělení environmentální geografie, Brno

© 2020

Výstup etapy:

Č. 7: Finalizace výstupů projektu a jejich diseminace. Cíl: Průběžné doladování finální verze geodatabáze A, finalizace tištěného katalogu segmentů B, mapového souboru N_{map} a příprava putovní výstavy (1. 11. 2019-30. 4. 2020)

I. Cíl výsledku

Anotace

Mapa byla vytvořena v rámci řešení projektu „Inventarizace předindustriální krajiny Moravy a zajištění informovanosti veřejnosti o její existenci jako kulturním dědictví“ č. DG16P02B042 programu NAKI Ministerstva kultury České republiky. Znázorňuje teritoriální rozmístění zjištěných segmentů předindustriální krajiny v pracovním regionu Valašsko na historickém území Moravy. Segmenty třídí do tří velikostních typů a upozorňuje na další informace sebrané ke každé lokalitě.

Annotation

The map was completed in the course of work on the project "Inventory of pre-industrial landscape of Moravia and ensuring public awareness of its existence as a cultural heritage," No. DG16P02B042 supported by the Program of the Ministry of Culture of Czech Republic. The map presents the territorial distribution of pre-industrial landscape segments in the Valašsko Working Region in the historical territory of Moravia. These segments are classified into three size types. The map points to additional data collected to each site.

Popis mapy

Mapový list je tvořen mapovým polem, stručným genetickým popisem a dalšími kartografickými náležitostmi. Mapové pole zobrazuje pracovní region Valašsko, kde proběhlo terénní mapování a hodnocení jeho výsledků (v letech 2016 až 2020). Mapování segmentů předindustriální krajiny probíhalo po jednotlivých katastrálních územích regionu podle později certifikované metodiky v rámci předem vymezeném pracovním regionu předindustriální krajiny. Nad výškopisem terénu jsou zobrazeny polygony odpovídající skutečnému tvaru a velikosti a omezením daným hranicemi katastrálního území. Segmenty jsou rozděleny do 3 velikostních kategorií (areály předindustriální krajiny – s plochou do 50 ha, okrsky předindustriální krajiny - s plochou od 50 do 100 ha, celky předindustriální krajiny - s rozlohou nad 100 ha).

Podkladová data: ArcČR 500, referenční souřadnicový systém S-42.

Map description

The map sheet consists of a map field, a brief genetic description and other cartographic essentials. The map field shows the working region of Valašsko, where field mapping and evaluation of its results run in the years 2016 to 2020. The mapping of segments of the pre-industrial landscape took place in individual cadastral areas of this region according to a later certified methodology within the pre-defined working regions of the pre-industrial landscape. On the terrain elevation map, polygons corresponding to the actual shape and size and restrictions given by the boundaries of the cadastral area are displayed. The segments are divided into 3 size categories (pre-industrial landscape areas - with an area of up to 50 ha, pre-industrial landscape districts - with an area of 50 to 100 ha, pre-industrial landscape unions - with an area of over 100 ha).

Base layer data: ArcČR 500, reference coordinate system S-42.

II. Vlastní popis výsledku

Za předindustriální krajinu a segmenty předindustriální krajiny lze v současnosti tak považovat areály kulturní krajiny se zachovalou sekundární (druhotnou) strukturou, tedy s rozmístěním a zastoupením zástavby, orné půdy, trvalých kultur, lesa, cest a stezek, případně těžebních, vodních aj. ploch, která vznikla a vyvíjela se v době předcházející formování průmyslové společnosti v českých zemích. Předindustriální krajina Moravy je tak obecně datována do období před rokem 1850. Lze předpokládat, že taková krajina, resp. její drobnější segmenty nesou znaky poměrně nepřerušeno technického, socioekonomického a kulturního vývoje od pobělohorské doby s ohledem na místní přírodní poměry a dopady uvedených předindustriálních inovací. Takové areály se z různých důvodů ocitly na periferii navazujícího vývoje a staly se relikty druhotné krajinné struktury z předchozího období. Takovým areálům rozličných velikostí a obsahu se tedy následně, jinde velmi hluboké společensko-ekonomické změny vyhnuly, nebo se jich dotknuly jen částečně. K celoplošné evidenci zachovalých segmentů předindustriální krajiny na regionální úrovni se zatím přikročilo na historickém území Moravy v rámci výše uvedeného projektu.

Za konkrétní segment předindustriální krajiny lze v podmínkách ČR považovat ta území, která v současnosti vykazují: (1) podobnou diferenciaci pozemkové držby, jak tomu bylo před rokem 1850, (2) podobnou strukturu využití těchto pozemků, jak tomu bylo před rokem 1850, (3) podobný vzhled tohoto území, jak tomu bylo v daném období minulosti.

„Podobnost“ spočívá v tom, že v zásadě zůstala zachována velikost, tvar a poloha typických parcel pozemků. Ačkoliv se od místa k místu v rámci těchto parcel měnilo jejich konkrétní využití, docházelo k jejich spojování a rozdělování (v rámci „místní velikostní normy“), celková kompozice a mozaika využití dílčích ploch v tomto segmentu přetrvává neměnná. Některé strukturální změny jsou však pro označení jako „segment předindustriální krajiny“ s jistou opatrností přijatelné, pokud souvisejí pouze s poklesem intenzity využívání pozemků (např. zatrávněním orné půdy, nikoliv však zalesněním, což mění vizuální stránku území).

Vyhledávání segmentů předindustriální krajiny proběhlo podle certifikované metodiky (Kolejka, et al., 2018). Vstupní etapou jejich inventarizace byla analýza veřejně dostupných současných barevných ortofotomap (na Mapy.cz) katastr po katastru v potřebném rozlišení. Na historickém území Moravy je přes 3000 katastrálních území. Každé z nich bylo zapotřebí na internetu „navštívit“ a posoudit, zda jeho území nese znaky přítomnosti zachovalé starobylé krajinné struktury v současném využití. Předběžně na internetu laboratorně vyhlédnuté lokality v současné krajině pak bylo nutno porovnat s územními podklady dokumentujícími situaci před nástupem hlavní vlny průmyslové revoluce. Z tohoto historického období jsou rovněž volně dostupné kartografické podklady reprezentované stabilním katastrem a jeho deriváty – indikačními skicami (na www.mza.cz), případně mapovými listy II. vojenského (Františkova) mapování z první poloviny 19. století. S těmito podklady bylo nutné porovnávat segmenty v současné krajině předběžně zjištěné z ortofotomap. Potvrzení existence jednotlivých segmentů předindustriální krajiny a jejich kvality poskytl terénní výzkum.

Během řešení projektu bylo na historickém území Moravy zjištěno celkem přes 1400 segmentů předindustriální krajiny. Jejich teritoriální rozmístění je silně nerovnoměrné jak podle charakteru reliéfu, tak kulturního prostředí regionu.

Vzhledem ke značnému rozsahu historického území Moravy, bylo její území v hranicích z roku 1930 (s opravami podle detailních změn průběhu hranic k. ú. k současnému stavu) účelově pro potřeby výzkumu a evidence rozděleno do pracovních regionů, kterým byly

přiděleny etnografické názvy (např. Slovácko, Valašsko, Haná, Lašsko, Horácko apod.), nebo regionální geografické názvy dané významnými sídly, nebo orografickými jednotkami, či řekami (např. Brněnsko, Letovicko, Jeseníky, Dražsko, Podyjí) všude tam, kde „etnografické“ pojmenování nepřicházelo z různých důvodů v úvahu (pohraničí, rozsáhlé mezery mezi zjevnými etnografickými regiony). Zatímco zařazování k. ú. v centrálních částech těchto regionů bylo vcelku bezproblémové, v kontaktních zónách pracovních regionů již bylo zařazení nejisté, neboť příslušnost mnoha k. ú. zvláště k etnoregionům nebyla často nikde v dostupných zdrojích deklarována. Je tak možné, že názory na zařazení periferních k. ú. do konkrétního pracovního regionu se mohou lišit.

Řešitelský tým se mohl jen zčásti opřít o zkušenosti jiných odborníků, ačkoliv odborný zájem o tento druh přírodně kulturního dědictví ve světě silně roste. V tak velkém rozsahu a s takovou podrobností však zatím proveden nebyl, byť zájem byl vyjádřen jak ze strany UNESCO, tak byl deklarován v Evropské úmluvě o krajině (Council of Europe, 2000). Zachovalé segmenty předindustriální krajiny nejsou v ČR, vyjma zmíněných vyhlášených a připravovaných krajinných památkových zón (Kučová, et al., 2015), v podstatě evidovány. Početnější areály menších rozměrů s charakteristickou prostorovou strukturou plužin, cest, zástavby, rybníků a lesních celků systematicky podchyceny nebyly. Existuje však řada případů, kdy takové areály upoutaly pozornost badatelů, ochrany přírody a decizní sféry, a byly zaevidovány např. do územně plánovací dokumentace (viz např. Lipský, Weber, Stroblová, et al., 2012). K izolovaným, avšak cenným studiím patří např. pojednání v regionu Krušnohoří (Karel, Kratochvílová, eds., 2013) péčí Národního památkového ústavu; „historickou strukturou krajiny“ se zabývají odborníci na UJEP v Ústí nad Labem (Brůna, Buchta a Uhlířová, 2010) či „hmotnou pamětovou strukturou krajiny“ na ČZU v Praze. Prehistorické krajinné struktury, a to zejména na lokální úrovni, resp. objekty se rovněž těší pozornosti špičkových odborníků (Gojda, 2000). Středověké "krajinné struktury" jsou rovněž dlouhodobě pečlivě zkoumány na řadě lokalit a některé výsledky byly nedávno zařazeny v rozsáhlém díle "Akademický atlas českých dějin" (Semotanová, Cajthaml, et al., 2014).

Rovněž UNESCO považuje segmenty dávné (staré) krajiny za cenné kulturní dědictví (např. Bandarin, ed., 2009). K systematické evidenci tohoto typu kulturního dědictví zatím přistoupilo jen málo států nebo regionů. Příkladem úspěšné inventarizace předindustriálních segmentů krajiny všech velikostí je region Vlámského společenství v Belgii, kde proběhl vzorový soupis a klasifikace zjištěných areálů, ale také zakomponování poznatků do regionální legislativy a územně plánovací praxe (van Eetvelde, Antrop, 2005). Postup belgické inventarizace se opíral o srovnávání kvalitních starých map z konce 18. století a soudobých leteckých snímků s následnou verifikací vytipovaných ploch v terénu, navazujícím hodnocením a doporučením. Na části svého území provedlo podobnou inventarizaci Valonské společenství Belgie. Pozornost evidenci starých krajinných reziduí byla věnována v regionech Bretaň ve Francii (evidence typu "bocage"), Alenteju v Portugalsku (leso-zemědělský komplex), Velké Británii (Bunce, et al., 1996) a Nizozemí (Mücher, et al., 2003) v rámci typologie evropské krajiny.

Poměrně daleko je evidence "historických krajinných struktur" na Slovensku (Slámová, Jančura, 2012), byť zatím na regionální úrovni. V monografii "Reprezentatívne typy krajiny Slovenska" (Bezák, et al., 2010) byla publikována přehledná národní mapa představující v měřítku 1:500 000 čtyři hlavní typy krajiny s uvedenými strukturami (vinohradnická krajina, typ krajiny s formami rozptýleného osídlení, typ lučně-pastvinářské krajiny, typ báňské krajiny). Rovněž v Atlase reprezentatívnych geoekosystémov Slovenska (Miklós, Izakovičová, eds., 2006) je zařazena mapa „typ krajiny s historickými krajinnými štruktúrami“. K

celonárodní plošné inventarizaci na lokální úrovni slovenská komunita již přistoupila (viz Hreško, Petluš, eds., 2015).

Na území České republiky byly v minulosti vymezeny a jsou spravovány historické krajinné zóny (Kučová, et al., 2015). Zpravidla zahrnují poměrně rozsáhlé území, kde v minulosti proběhly buď promyšleně úpravy krajiny, anebo se odehrály významné události. K jejich hodnocení jsou rovněž k dispozici sofistikované postupy (Sedláček, Salašová, Trpáková, 2016; Salašová, Sedláček, Trpáková, Martinková-Kuchyňková, 2016). Počet krajinných památkových zón, přes pozvolný růst, nepřesahuje číslo 25. Ačkoliv při jejich vymezování byla zřejmě použita dohodnutá účelová kritéria, jen některé z nich, a to obvykle jen lokálně splňují podmínky pro zařazení mezi segmenty předindustriální krajiny.

Pracovní a etnografický region Valašsko zabírá velkou část východní Moravy. Svou rozlohou 2163,71 km² patří Valašsko mezi velké regiony Moravy. Region je lokalizován excentricky, jeho východní hranici tvoří státní hranice se Slovenskou republikou. Na severu a severozápadě hraničí s regionem Lašsko, Kravaňsko a Moravská brána. Na západě tvoří krátkou hranici s regionem Haná a na jihozápadě a jihu navazuje Slovácko. Region má tvar nepravidelného obdélníku, kde v delším rozměru SZ-JV dosahuje délku 67 km, ve směru S-J 59 km, nejkratší šířka regionu 30 km je ve směru SZ-JV. Region je tvořen 206 katastrálními územími.

Region předindustriální krajiny Valašsko je vymezen v souladu s tradičním etnografickým ohraničením Valašska. Vůči Lašsku na severu jde o respektování tradiční hranice. Na jihu je k Valašsku připojeno Luhačovické Zálesí, někdy rovněž přímo řazené do Valašska, stejně jako nedaleké okolí Slavičína a Brumova-Bylnice. Omezení regionu Valašska k západu odpovídá tradičnímu vymezení regionu. Konvenční může být přiřazení okolí Kelče, avšak jeho pomezí poloha na hranici regionu to opravňuje. Pokud obce mají těžiště svého katastru ve sníženině Podbeskydské pahorkatiny, jsou i jejich horské části v Hostýnských vrších připojeny k sousedním regionům Lašska, Kravaňska a Moravské brány. Region však zahrnuje také Fryštácko a Zlínsko, kde industrializace jejich území od Valašska poněkud odcizila.

Pracovní a etnografický region Valašsko je situován v karpatské části Moravy, kde je výrazně prostorově diferencovaný reliéf základem pestré valašské krajiny. Většinu regionu tvoří dynamický hornatinný a vrchovinný reliéf s horskými hřbety protaženými v karpatském směru JZ-SV. Výškové členění regionu je značné, max. nadmořská výška 1206 m je dosažena vrcholem Čertova mlýna v severní části regionu, nejnižší položeným místem (190-193 m n. m.) je povrch údolní nivy řeky Dřevnice ve Zlíně-Malenovicích, kde Dřevnice opouští zájmový region. Hornatinný a vrchovinný reliéf regionu je na severu a severozápadě obklopen nižším reliéfem brázd a pahorkatin, včetně sníženiny Rožnovské brázdy. Na západě vstupuje do regionu tektonická sníženina Fryštácké brázdy i výrazná údolní niva Dřevnice. Z hlediska reliéfu je morfologicky nejvýraznější severní část regionu, který tvoří horské pásmo Moravskoslezských Beskyd, budované převážně pískovcovými souvrstvími flyšového příkrovu slezské jednotky. K jihu klesají svahy Moravskoslezských Beskyd do mírně zvlněného reliéfu Rožnovské brázdy, otevřené k západu do nižšího reliéfu pahorkatin a protékaného Rožnovskou Bečvou.

Střední část regionu Valašsko vyplňuje členitý reliéf Hostýnsko-vsetínské hornatiny, zastoupený dílčími částmi Hostýnskými a Vsetínskými vrchy. Vsetínská Bečva na horním toku udržuje směr SV-JZ a širokým údolím odděluje Vsetínské vrchy od hraničního pohoří Javorníků na východě regionu. Vsetínská Bečva se v oblasti Vsetína obrací zhruba směrem severním, protíná horská pásma a ve Valašském Meziříčí se spojuje s Rožnovskou Bečvou. Na

geologickém podloží střídajících se pískovců a jílovců magurského flyšového příkrovu se v této části regionu vytvořily převážně půdy typu kambizemí s řadou subtypů. V okolí skalních výchozů jsou vyvinuty rankery. Toky doprovázejí fluvizemě a gleje.

Na flyšových horninách jsou vyvinuty méně úrodné kambizemě a jejich subtypy, ve vyšších polohách horských hřbetů podzoly. V nižším území pahorkatin, brázdy a výrazných údolích jsou časté pseudogleje a fluvizemě. Ojedinele na mocnějších svahových uloženinách vznikly luvizemě.

Jihozápad regionu vyplňuje nižší Vizovická vrchovina s měkčím vrchovinným reliéfem na flyšových horninových komplexech, zatímco výrazný hornatinný hřbet Komonecké hornatiny je budovaný odolnějšími pískovcovými komplexy s pokryvy rankerů. Jihovýchodně leží Luhačovická vrchovina s plochými hřbety a otevřenými údolími odvodňovanými Olšavou a Vlárrou. V jejich údolích se na dně vyvinuly fluvizemě, na svazích úrodnější luvizemě.

Zcela na jihu regionu se zvedají hřbety pohraničního pohoří Bílých Karpat. V zájmové části regionu převládají ploché hornatinné a vrchovinné hřbety tvořené převahou jílovců nad pískovci flyšových komplexů magurského flyše.

Průměrné roční teploty se ve vrcholových částech regionu Valašsko pohybují kolem 4-5 °C, v nižších hřbetech mezi 5–6 °C. Pahorkatiny a široká údolí jsou teplejší a průměrné roční teploty zde dosahují 6–7 °C. K nejteplejším oblastem patří Zlínsko, Fryštácko a sníženina Olšavsko-vlárské brázdy, kde průměrné roční teploty jsou v intervalu 7 – 8 °C.

Současná kulturní krajina regionu Valašska je společným produktem přírodního prostředí a lidských aktivit, které působily postupně v průběhu historického vývoje. Kromě níže položených pahorkatin a brázd byla většina vrchovin a hornatin regionu zalesněná a počátky kolonizačních aktivit začaly působit v širokých údolích a kotlinových sníženinách od 13. století, údolí byla zároveň i významnými komunikačními liniemi. Širší území bylo kolonizováno při horské kolonizaci, probíhající v daném území od přelomu 15. a 16. st. do přelomu 17. a 18. st., kdy byly obhospodařovány i vyšší horské polohy. Kolonizace měla několik fází a poslední byla salašnická (pastevecká) kolonizace lidem z Karpat od východu (tzv. valašská kolonizace). Vedla ke klučení lesa pro pastvu, později doprovázená rozoráváním půdy jak na dřívějších pastvinách, tak i lesních mýtinách i ve vysokých polohách horských hřbetů. Vystěhovalectví a industrializace podhůří (koncem 19. stol a začátkem 20. stol.) spojená s dojížděnou prací do průmyslu vedla ke snížení antropogenního tlaku na krajinu. Na oslabení intenzity hospodářského využití především členité horské krajiny navazovalo spontánní i řízené zalesňování a zatravňování.

Kolektivizace zemědělství v druhé polovině 20. století vedla k likvidaci drobné parcelace v mírně zvlněných územích pahorkatin i vrchovin. V členitých územích vrchovin a hornatin ustupovala liniová zeleň a zvyšovala se plocha orné půdy, naopak příkré, málo úrodné svahy byly zalesňovány.

Tento vývoj se odráží i v současném mozaikovitém využití krajiny regionu Valašska a je v úzké vazbě i na charakter reliéfu a půdního pokryvu. Hornatinné a vrchovinné hřbety pokrývají převážně jehličnaté lesy s ostrůvky listnatých a smíšených lesů, na nižších hřbetech převažují listnaté a smíšené lesy. Louky a pastviny převažují v mezihorských sníženinách – zejména v Rožnovské brázdě, Bylnické kotlině, Olšavsko-vlárské brázdě, ale taky na plochých svazích v široce otevřených údolích (např. Rokytenka, Ratibořka). Orná půda je vázána na nižší polohy pahorkatin a brázd (Fryštácká brázda, Pozlovická brázda, méně Rožnovská brázda) s úrodnějšími půdami. Na osídlení, které je soustředěno ve sníženinách brázd, kotlin i širokých údolích, jsou vázány ovocné sady, zahrady, drobná držba s liniovou zelení.

Segmenty předindustriální krajiny Valašska, které alespoň v základních rysech zachovávají charakter původní parcelace, jsou v zájmovém regionu rozloženy nerovnoměrně. Na Valašsku se zachovalo 142 segmentů předindustriální krajiny, což znamená hustotu 6,56 segmentu na 100 km², oblast tak patří mezi regiony s nejvyšší hustotou segmentů. Celková plocha uvedených segmentů činí 34,07 km², což představuje 1,6 % rozlohy regionu. Z uvedených údajů vyplývá, že v regionu je zachováno poměrně značné množství segmentů, ale s menší rozlohou. Ve většině segmentů předindustriální krajiny ve vrchovinách a hornatinách regionu převládají trvalé travní porosty, místy po vrstevnici členěné zemědělskými mezemi s liniovou stromovou a keřovou zelení a břehovými porosty. Amfiteatrální údolní uzávěry a svahové úpady pokrývají listnaté porosty. V Moravskoslezských Beskydech a Vsetínských vrších přistupuje i pasekářské osídlení. Na kontaktu s intravilánem obcí v údolích Vsetínské Bečvy, Senice a jejich přítoků jsou v segmentech zachovány sady i drobné parcely s ornou půdou a louky. V oblasti Vizovicka i jižního Valašska převládají v segmentech na kontaktech s intravilány obcí ovocné sady a liniová stromová zeleň, s malými parcelami orné půdy (např. Vizovická kotlina, Bylnická kotlina). V Podbeskydské pahorkatině v okolí Kelče jsou v segmentech kromě trvalých travních porostů, liniové zeleně a sadů také větší plochy orné půdy i v rámci drobné parcelace. Rovněž v západní a jihozápadní části regionu (Fryštácká brázda, západní okraje Zlínské a Luhačovické vrchoviny) se uvnitř drobné parcelace vyskytuje i orná půda, převládají však trvalé travní porosty, louky, liniová a rozptýlená zeleň. Pozemkům v závěrech údolí zejména v hornatinách a obtížně dostupným pozemkům v členitém terénu je hospodářské péče méně věnována, zarůstají stromovou a keřovou vegetací, často vznikají lada a mění se charakter krajinného krytu a využití krajiny.

Zjištěné segmenty předindustriální krajiny pracovního a etnografického regionu Valašsko jsou pojmenovány podle katastrálního území jejich polohy. Podle četnosti výskytu takových segmentů na území katastru je k jejich názvu přidána číslice. Pokud některá čísla chybějí, tyto segmenty pro malou velikost nejsou zařazeny do přehledu.

Bohuslavice u Zlína_02, Branky_01, 02, Bratřejov u Vizovic_01, 02, 03, Brumov_01, Bylnice_01, 02, Bystřička II_01, Dolní Bečva_01, Drnovice_01, 02, Francova Lhota_01, 02, Halenkov_01, Hážovice_01, Horní Bečva_01, 02, Horní Lideč_01, Hovězí_01, 02, Hrachovec_01, Hrobice na Moravě_01, Huslenky_01, Janová_01, 02, Jaroslavice u Zlína_01, Jarcová_01, Jasenice u Valašského Meziříčí_01, Jasenka_01, 02, Jasenná na Moravě_01, 02, Karolinka_01, Kateřinice_01, Kelč-Nové Město_01, Kostelec u Zlína_01, Kunovice_01, Lačnov_01, 02, Leskovec_01, Lhota u Zlína_01, 02, Lidečko_01, 02, 03, 04, Liptál_01, 02, Loučka u Valašského Meziříčí_01, Lutonina_01, 02, 03, Lužná u Vsetína_01, Malé Karlovice_01, Malenovice u Zlína_01, Mirošov u Valašských Klobouk_01, Návojná_01, 02, Nedašov_01, 02, 03, Nedašova Lhota_01, 02, Nový Hrozenkov_01, 02, 03, 04, 05, 06, Podhradí u Luhačovic_01, Podkopná Lhota_01, Poličná_01, Polichno_01, Popov nad Vláří_01, Poteč_01, 02, Pozděchov_01, Pozlovice_01, Pržno u Vsetína_01, Pulčín_01, 02, 03, Rajnochovice_01, Růžďka_01, 02, Seninka_01, 02, Sidonie_01, Solanec pod Soláněm_01, 02, Střelná na Moravě_01, Střítež nad Bečvou_01, 02, Svatý Štěpán_01, Šanov_01, 02, Šarovy_01, Štítná nad Vláří_01, Študlov_01, 02, Tichov_01, 02, Trnava u Zlína_01, Tylovice_01, 02, Ublo_01, Újezd u Valašských Klobouk_02, Valašská Bystřice_01, 02, 03, Valašská Senice_01, 02, 03, 04, Valašské Klobouky_01, Velká Lhota u Valašského Meziříčí_01, Velké Karlovice_01, Velký Ořechov_01, 02, Veřovice_01, Vidče_01, Vizovice_01, 02, 03, Vlachova Lhota_01, Vlachovice_01, Vsetín_01, 02, 03, 04, Všemina_01, Zádveřice_01, 02, 03, Zděchov_01, 02, 03, 04, Zubří_01, Želechovice nad Dřevnicí_01

III. Návrh na využití výsledků

Spektrum potenciálních uživatelů je poměrně široké: orgány památkové péče ochrany přírody a krajiny, plánovací instituce, státní správa a samospráva, vlastníci pozemků, individuální zájemci a návštěvníci z řad laické veřejnosti, školy a další vzdělávací instituce, místní zájmové organizace, orgány krizového řízení aj.

Konkrétní využití může být následující:

A) Orgány památkové péče, ochrany přírody a krajiny

Zjištěné segmenty předindustriální krajiny Valašska představují specifický typ přírodně kulturního a historického dědictví. Mapa s rozmístěním velikostních typů krajinných segmentů se zachovalou strukturou a vzhledem využití ploch je v současné krajině vzácná a představuje relativní anachronismus při porovnání s plochami využívanými moderními technologiemi a postupy (s výjimkou ploch bývalých velkostatků s velkoplošným využitím pozemků). Měřítko mapy a mapové pole zaujímající území pracovního regionu Valašsko nabízí celkový přehled, kde se historicky pozoruhodné plochy krajiny nacházejí. Vzhledem k tomu, že jejich rozmístění je výrazně nerovnoměrné, nutno se rozhodnout, kterým segmentům věnovat bližší pozornost, aby se v regionu Valašsko se takové území dále uchovalo. Koncentrace, resp. rozptyl zjištěných segmentů ukazuje na příslušnou „regionální vzácnost“ takových území.

B) Plánovací instituce

Vzhledem k jisté potřebě zachování zachovalých segmentů předindustriální krajiny do budoucnosti (jejich úbytek byl pozorován i během řešení projektu), znalost rámcové polohy segmentu (zde na úrovni pracovního regionu Valašsko) umožní plánovačům zvýšit svoji pozornost při rozhodování o území v dotčeném prostoru tak, aby se pokud možno vyhnuli cenným plochám. Naopak pro některá rozhodování může být přítomnost segmentů atraktivním aspektem jejich rozhodování. Některé objekty (velmi rozmanitého charakteru: pro bydlení, cestovní ruch, etnografické akce a prostory pro ně,...) je vhodné do sousedství segmentů umísťovat.

C) Státní správa a samospráva

Již během řešení projektu se opakovaně prokázalo, že místní autority velmi přivítaly znalost o tom, že v jejich správním území se nachází zajímavá plocha. Ta podle nich zvyšuje atraktivitu obce a její návštěvnícký potenciál se všemi dalšími ekonomickými dopady. Znalost těchto ploch je pak vstupem do rozhodování v obci, zejména při koncipování územně plánovací dokumentace.

D) Vlastníci pozemků

Zpravidla nevědí, že jejich pozemek je něčím výjimečný. Znalost o tom může výrazně ovlivnit jak hospodaření na něm, tak eventuálně i jejich rozhodování blízké či vzdálené budoucnosti (prodej, změna kultury, zastavění apod.). Skupiny vlastníků sousedících pozemků v takovém segmentu, pokud získá jistý status, mohou případně žádat o dotaci k jejich udržování.

E) Laická veřejnost

Segmenty starobylé krajiny se zpravidla vyznačují daleko vyšší biodiverzitou, hospodářskou diverzitou a funkční diverzitou ve srovnání s jejich monotónním okolím. Řada segmentů se může uplatnit jako lokální scénická krajina a jako taková je nepochybně magnetem cestovního ruchu. Podobně jako objekty staré architektury či technické dovednosti se starobylé krajiny nepochybně stanou předmětem cestovatelského zájmu. Zpřístupnění geodatabáze projektu na internetu nad Google

Maps nepochybně inicializuje zájem veřejnosti o tento zatím málo známý příklad přírodně kulturního a historického dědictví.

F) Školy

Podobně jako u jiných objektů a ploch historického dědictví a ochrany přírody mohou sloužit k demonstraci jevů, které v ostatní krajině již scházejí, ať již půjde o výuku zeměpisu, dějepisu, biologie a zčásti i dalších předmětů. Jako takové se segmenty dávné krajiny mohou stát cíle školních exkurzí a vytyčování naučných stezek.

G) Místní zájmové organizace

Zájmové organizace zahrádkářů, myslivců a dalších oblastí již tradičně v regionu Valašsko fungují. Většinou však představa o hodnotě popisovaného krajinného dědictví nepřesahuje rámec jejich činnosti. Jestliže bude u vhodného území deklarováno označení území za segment předindustriální krajiny, jistě to bude přidaná hodnota k dané lokalitě, což tyto organizace ocení a pravděpodobně je to motivuje k adekvátnímu zvýšení péče.

H) Krizové řízení

Krizové řízení slouží k ochraně obyvatelstva a materiálních hodnot před zkázou či poškozením. Některé zásahy v terénu se neobejdou bez násilného vniknutí do prostor, kde je zapotřebí řešit nenadálou negativní situaci. Znalost polohy a vymezení segmentu předindustriální krajiny pro krizové řízení znamená, že jde o území významné hodnoty a během zásahu je zapotřebí se orientovat buď na jeho ochranu, anebo se mu vyhnout při plnění záchranné akce.

I) Veřejná media a film

Na území republiky se stále častěji pořizují obrazové záznamy v územích, která poskytují kulisu pro scénáře historických událostí. Velmi často se stává, že historické scény jsou lokalizovány do prostředí, které k dávné události vizuálně nepatří. Předkládaná mapa může filmaře navést na lokality v různém přírodním prostředí, které zvýšenou měrou indukují dávný vzhled krajiny. Ty pak lze využít k natáčení historických scén.

J) Výtvarné umění

Rozhodující většina zjištěných segmentů předindustriální krajiny se oproti svému okolí vyznačuje daleko vyšší pestrostí využití a rozmanitostí vzhledu. Není pochyb o tom, že lokality segmentů předindustriální krajiny se mohou stát předmětem zájmu malířství a fotografie.

IV. Seznam použité související literatury

BANDARIN, F., ed. 2009. World Heritage Cultural Landscapes. A Handbook for Conservation and Management. World Heritage Papers 26, Paris: UNESCO, 420 s.

BEZÁK, P. et al. 2010. Reprezentatívne typy krajiny Slovenska. 1. vyd., Bratislava: Ústav krajinnej ekológie Slovenskej akadémie vied, 179 s.

BRŮNA, V., BUCHTA, I., UHLÍŘOVÁ, L. 2002. Identifikace historické sítě prvků ekologické stability krajiny na mapách vojenských mapování. Acta Universitatis Purkynianae, Studia Geoinformatica II., Ústí nad Labem, 46 s.

BUNCE, R. G. H., BARR, C. J., CLARKE, R. T., HOWARD, D. C., LANE, A. M. J. 1996. ITE Merlewood Land Classification of Great Britain. Journal of Biogeography, roč. 23, č. 5, s. 625-634.

Council of Europe 2000. The European Landscape Convention. Florence 20. X. 2000. ETS, No. 176. Strasbourg. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/122.htm>.

- GOJDA, M. 2000. Archeologie krajiny. Academia, Praha. 238 s.
- HREŠKO, J., PETLUŠ, P., eds. 2015. Atlas archetypov krajiny Slovenska. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 113 s.
- KAREL T., KRATOCHVÍLOVÁ, A., eds. 2013. Proměny montánní krajiny. Historické sídelní a montánní struktury Krušnohoří. Locket: NPÚ, ÚOP v Lokti, 232 s.
- KOLEJKA, et al. 2018. Postup identifikace segmentů předindustriální krajiny v České republice. Certifikovaná metodika. Brno: Ústav geoniky AV ČR, Ostrava, oddělení environmentální geografie, 40 s.
- KUČOVÁ, V., et al. 2015. Krajinne památkové zóny České republiky. 1. vyd., Praha: Národní památkový ústav, 511 s., ISBN 978-80-7480-045-0.
- LIPSKÝ, Z., WEBER, M., STROBLOVÁ, L., et al. 2013. Současnost a vize krajiny Novodvorská a Žehušicka. Praha: Karolinum, 408 s.
- MIKLÓS, L., IZAKOVIČOVÁ, Z., et al. 2006. Atlas reprezentatívnych geoeekosystémov Slovenska. Bratislava: ÚKE SAV, Ministerstvo životného prostredia SR/Ministerstvo školstva SR, 125 s.
- MÜCHER, C. A., et al. 2003. Identification and Characterisation of Environments and Landscapes in Europe. Alterra rapport 832, Wageningen: Alterra, 120 s.
- SALAŠOVÁ, A., SEDLÁČEK, J., TRPÁKOVÁ, L., MARTINKOVÁ-KUCHYŇKOVÁ, H. 2016. Metodika monitoringu stavu krajinne památkové zóny. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 88 s., ISBN 978-80-7509-359-2.
- SEDLÁČEK, J., SALAŠOVÁ, A., TRPÁKOVÁ, L. 2016. Metodika hodnocení vlivů na krajinne památkové zóny. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 72 s., ISBN 978-80-7509-360-8.
- SEMOTAMOVÁ, E., CAJTHAML, J., et al. 2014. Akademický atlas českých dějin. Praha: Academia, 590 s.
- SLÁMOVÁ, M., JANČURA, P. 2012. Typológia historických krajinnych štruktúr. In: Konferencia: Krajina-človek-kultúra, 15. máj 2012, Zvolen: TU vo Zvolene, 60 s.
- van EETWELDE, V., ANTROP, M. 2005. The significance of landscape relic zones in relation to soil conditions, settlement pattern and territories in Flanders. Landscape and Urban Planning, roč. 70, č. 2, s. 127-141.

V. Seznam publikací, které předcházely výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem a byly publikovány

- KOLEJKA, J., KIRCHNER, K., KREJČÍ, T., Eva NOVÁKOVÁ, E., ONDRÁČEK, S., ZAPLETALOVÁ, J. 2020. Předindustriální krajina Moravy. Málo známé přírodní a kulturní dědictví kolem nás. Katalog regionálních výstav. Brno: Ústav geoniky AV ČR Ostrava v Nakladatelství Soliton, 178 s. ISBN 978-80-87621-14-1.
- KOLEJKA, J., KREJČÍ, T., Eva NOVÁKOVÁ, E. 2020. The Pre-industrial landscape in Moravia. The case study of inventory and analysis of the ancient land use structures in the Czech Republic. Land Use Policy, Elsevier, roč. 97, č. 9, s. 1-10. ISSN 0264-8377. doi:10.1016/j.landusepol.2020.104712.
- KOLEJKA, J., NOVÁKOVÁ, E., KIRCHNER, K. 2020. Residual ancient landscape segments in Carpathians of Moravian-Slovak borderland. In: Jitka Fialová. Public recreation and landscape protection – with sense hand in hand? 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, s. 408-415, 8 s. ISBN 978-80-7509-715-6.

- KOLEJKA J., NOVÁKOVÁ E. 2019. The spatial analysis of the pre-industrial landscapes in Moravia (Czech Republic). In: Geographia Napocensis Conference 100, Cluj: Babes Bolyai University, s. 56-57.
- KOLEJKA J., NOVÁKOVÁ E. 2019. Předindustriální krajina Moravy jako přírodní a kulturní dědictví. In: 27. Středoevropská geografická konference, Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, s. 17.
- KOLEJKA, J., et al. 2018. Postup identifikace segmentů předindustriální krajiny v České republice. Certifikovaná metodika. Brno: Ústav geoniky AV ČR, Ostrava, oddělení environmentální geografie, 40 s.
- KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2019. The Pre-Industrial landscape of Moravia - its identification, mapping and assessment. In: 18th International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research, Landscape Diversity and Biodiversity. Smolenice, Bratislava: Congress Centre Smolenice SAS, s. 79.
- KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K., NOVÁKOVÁ, E. 2019. The spatial analysis of conservative land use areas in Moravia. In: 18th International Symposium on Problems of Landscape Ecological Research, Landscape Diversity and Biodiversity. Smolenice, Bratislava: Congress Centre Smolenice SAS, s. 67.
- KOLEJKA, J. 2018. Inventarizace a hodnocení reziduí předindustriální krajiny na Moravě. In: Dubcová, A. Geografické informácie. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, s. 96-112, ISSN 1337-9453. doi:10.17846/GI.2018.22.2.
- KOLEJKA, J. 2018. Předindustriální krajiny Moravy jako kulturní dědictví. In 8. medzinárodné kolokvium, Danišovce, s. 15, Ústav geografie, Prír. fak, UPJŠ, Košice. ISBN 978-80-8152-646-6.
- KOLEJKA, J. 2018. The pre-industrial landscape as a cultural heritage: Horácko a Podhorácko. In: Svobodová Hana. Useful geography: Transfer from Research to Practice. Proceedings of 25th Central European Conference. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita Brno, s. 173-186, 14 s. ISBN 978-80-210-8907-5.
- KOLEJKA, J. 2018. Scénické kulturní krajiny Moravy. In 17. kongres Slovenskej geografickej spoločnosti a 24. zjazd Českej geografickej spoločnosti, Ktižan, F., Šveda, M. (eds.): Geografia na (v)zostupe? s. 108, Univerzita Komenského, Bratislava, ISBN 978-80-223-4576-7.
- ZAPLETALOVÁ, J., KOLEJKA, J., KREJČÍ, T. 2018. The pre-industrial landscape of Moravia – An unknown cultural heritage. In EURORURAL' 18, 6th Moravian Conference on Rural Research, European Countryside and its Perception. Book of Abstracts, s. 49, Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7509-567-1.
- KOLEJKA, J. 2017. Předindustriální krajina. Zeměpisné a vlastivědné spisy, Brno: Zeměpisné a vlastivědné sdružení, roč. 16, č. 3, s. 1-4. ISSN 2464-4803.
- KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2017. Předindustriální krajina Slovácka. In: Igor Kyselka, Jan Obšivač. Sborník příspěvků ze semináře "Kulturní detail v krajině - Historické struktury krajiny". 1. vyd. Kroměříž: Národní památkový ústav, s. 50-63, ISBN 978-80-87231-50-0.
- KOLEJKA, J., KIRCHNER, K. 2017. Standardizovaný postup identifikace segmentů předindustriální krajiny platný pro regiony Moravy. In: Herber, Vladimír. Fyzickogeografický sborník 15, Fyzická geografie – krajinná ekologie – udržitelný rozvoj. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 44-50, ISBN 978-80-210-8844-3.
- KOLEJKA, J., BATELKOVÁ, K. 2017. Předindustriální a postindustriální krajina na Moravě: koncepce a realita. In: Černušáková L. Venkovská krajina 2017. 15. ročník mezinárodní mezioborové konference. 1. vyd. Kostelec nad Černými lesy: Česká společnost pro krajinnou ekologii - Regionální organizace CZ-IALE, Ekologický institut Veronica, s. 57-66, ISBN 978-80-7458-095-6.

VI. Umístění mapy v databázi na elektronickém nosiči dat

Mapa „Segmenty předindustriální krajiny. Valašsko“ je umístěna na webových stránkách Ústavu geoniky AV ČR, v. v. i., Ostrava, Pracoviště Brno. Je dostupná na stránce:

http://www.geonika.cz/CZ/CZresearch/CZpredindustrial/CZpreik_mapy.html

Autoři:

Karel Kirchner, Jaromír Kolejka, Eva Nováková
Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.
Studentská 1768, 70800 Ostrava-Poruba
Oddělení environmentální geografie
Drobného 28, 60200 Brno
karel.kirchner@ugn.cas.cz, jaromir.kolejka@ugn.cas.cz,
eva.novakova@ugn.cas.cz
Rok vydání mapy: 2020

Authors:

Karel Kirchner, Jaromír Kolejka, Eva Nováková
Ústav geoniky AV ČR, v. v. i.
Studentská 1768, 70800 Ostrava-Poruba
Oddělení environmentální geografie
Drobného 28, 60200 Brno
karel.kirchner@ugn.cas.cz, jaromir.kolejka@ugn.cas.cz,
eva.novakova@ugn.cas.cz
Publication year of the map: 2020